

za muzej v Reziji. Pri izbiri teh tem so navadno upoštevane tudi sugestije in želje, ki jih med pripravami za tabor izrazijo na primer predstavniki kulturnih društev ali občinska uprava območja, na katerem tabor prirejamo.

Drugi dokaz notranjega razvoja tovrstne pobude - poleg izoblikovanja lastnega mentorskega kadra - je lanski, drugi tabor v Reziji, ki se je že v svoji zasnovi razlikoval od drugih taborov. Delo vseh skupin, ne le etnološke, je bilo osredotočeno na pridobivanje osnovnega gradiva za muzej.

"Klasična" etnološka skupina je med taborom evidentirala predmete, ki bi jih bilo kot materialno dediščino doline dobro ohraniti in predstaviti v muzeju. Druga raziskovalna skupina

se je ukvarjala izključno z raziskovanjem arhitekturne dediščine. Povsem nova, vendar nad pričakovanji uspešna je bila tudi video skupina. Ta je, poleg fotografiranja za potrebe drugih skupin in za dokumentacijo tabora samega, posnela tudi več ur filma. Iz tega gradiva je bil to zimo v Avdiovizualnem laboratoriju SAZU s pomočjo Naške Križnarja izdelan skoraj polurni etnološki video.

S tako izoblikovanim taborom so mladi raziskovalci skušali pripomoči k uresničenju dolgoletne želje Rezijanov po lastnem muzeju. Zamisel je bila očitno dobra, saj je bilo letošnjega maja formalno ustanovljeno tudi Združenje za Muzej rezijskega prebivalstva.

Tanja Hohnec

"KAJ BI GLEDALI, SAJ JE VSE STARO" (DEDIŠČINA V NOTRANJI OPREMI VELIKE HIŠE NA POHORJU)

Od 2. do 9. julija 1995 je v Šmartnem na Pohorju potekal 11. mladinski raziskovalni tabor z osmimi raziskovalnimi skupinami.

Etnološka skupina je raziskovala dediščino v notranji opremi velikih hiš na Pohorju, da bi znanje uporabila na turistični kmetiji Goričan v Gaberniku nad Zgornjo Polskavo. Izbrana tema je pomenila smiselno nadaljevanje raziskav iz prejšnjih let: *Stensko okrasje* (Tone Petek, 1986), *Notranja oprema pohorskih kultur* (Mojca Ramšak, 1991), *Tekstil v pohorski hiši* (Tanja Hohnec, 1994). Omenjeno domačijo smo izbrali zaradi "škodljive" transformacije prostora iz družinsko-bivalnega v turistično-gostinskega, s čimer se je spremenila tudi njegova temeljna funkcija, pokazateljica socialno-duhovne kulture, posledično pa seveda tudi način življenja družine Goričan.

Naš cilj je bil opozoriti na tovrstno dediščino, ki je v turistične namene na podeželju (pri tem mislim predvsem na turistične kmetije) premalo izkoriščena, skorajda povsem zanemarjena in nespoštovana zgolj zato, ker "je stara". V svoji temeljni funkciji pa je velikokrat tudi napačno interpretirana. Pri iskanju odgovorov za takšno ravnanje in njeno nezadržno izginjanje smo naleteli na klasično opredelitev vzrokov:

- posodabljanje gospodinjstev v sedemdesetih letih;
- pojav zbirateljev, prekupevalcev, antikvarjev (intenzivneje v zadnjem desetletnem obdobju);
- prenos v novo družinsko okolje z darovanjem ali (redkeje) z dedovanjem;
- uničenje s požigom.

Prvič letos je etnološka skupina raziskovala v sodelovanju s skupino za krajinsko arhitekturo, ki je obdelovala zunanjo podobo Goričanove domačije. Prvotno smo želeli interdisciplinarno obdelati transformacijo vasi Kočno, a smo po sondažnem ogledu to namero opustili. Zakaj?

Turistična zveza Slovenije je letos že drugič - po mojem mnenju neupravičeno - podelila vasi Kočno naziv za najlepšo slovensko vas. Želela bi vedeti, po kakšnih kriterijih komisija izbira najlepšo vas in kateri strokovnjaki so v komisiji! Krajinari lahko strokovno utemeljijo svoja negativna stališča. Z etnološkega vidika pa lahko rečemo, da gre za zlorabo et-

nološke terminologije in za neustrezno muzealizacijo etnološke dediščine, ki ga je podkrepilo tudi mnenje 75-letne domačinke: "Loparje za kruh obešajo na štalo. Kot če bi dali vile za kidanje gnoja v kuhinjo!"

Nedvomno določen krog ljudi (domačinov in obiskovalcev) odobrava ali celo potrebuje takšno zvrst "muzejev", očitno pa nekaterim domačinom mestni elementi na podeželju niso pogodu, zdijo se celo vsiljeni. Kočno tako predstavlja strokovno negativen vzorec, ki je žal medijsko že preveč populariziran, saj se nezadržno širi in pojavlja na vseh koncih Slovenije. Turistična zveza je s priznanjem naredila več škode kot koristi, saj cvetoče gredice pred hišo kljub vsemu ne morejo zasenčiti zanemarjenega dvorišča za hišo.

Tako smo se s krajinariji odločili, da v prostor ne bomo več posegali, saj ne bi mogli ničesar spremeniti, res pa je, da tega tudi nismo želeli. Ker nastaja na podeželju veliko nepopravljivih napak, smo se raje lotili izdelave strokovnega "vzorca" kot protitutež amaterskim posegom v okolju. Opozoriti pa je potrebno, da takšni primeri ne morejo in ne smejo, čeprav gre v prostoru za določeno stopnjo osnovnih zakonitosti, funkcionirati v posplošenem smislu, ampak z vsakokratnim individualnim pristopom.

Etnološko delo smo opravili s pomočjo intervjuja z izdelanim vprašalnikom, s fotografiranjem, skiciranjem in merjenjem, z metodo prostorske mreže po Kenyusu, na koncu pa smo opravili še analizo s primerjavo in verifikacijo podatkov.

Družina Goričan, p. d. pri Žlambergih, se je s turistično dejavnostjo začela ukvarjati leta 1986. Zaradi slabih kreditnih pogojev so se leta 1968 odločili za novogradnjo na starih temeljih. Vendar brez nepravilnosti ni šlo: te se kažejo tako v zunanem videzu (strešni naklon, kritina, okna, "cokel"...) kot tudi v notranji razvrstitvi prostorov. Po pripovedovanju informatke Marije Vernik (gospodarjeva mama) smo po Kenyusovi metodi izdelali rekonstrukcijo prvotnega stanja velike hiše. Na enak način smo izdelali tudi današnje stanje, tako da je vizualna predstavitev lahko odsevala vidne primerjalne razlike. Tlorisne zasnove smo dopolnili s skicami posameznih elementov na podlagi realnih mer (klop, miza, vrata...) ter s fotografijami detajlov z nekaterih pohorskih domačij.

OBZORJA STROKE - POROČILA

Prostor smo razdelili na več sklopov:

- krušna peč;
- bogkov kot (diagonalno nasprotje);
- pohištveni elementi (klopi, mize, stoli, omare, kredence...);
- stensko okrasje;
- tla, strop, stene (gradivo).

Po tem zaporedju smo ugotavljali razlike, še bolj očitne ob obisku 200-letnih ohranjenih pohorskih domačij z vsem inventarjem (Urhu, Kovača vas, Šmartno, Planina pod Šumikom, Lačna gora...) in izdelali nekaj idejnih predlogov nove preureditve velike hiše pri Goričanovih v turistične namene.

Ugotovili smo, da je bila prvotna tlorisna zasnova pravilnega kvadrata z novogradnjo povečana v "L". Prejšnja šestdelna dvokrilna okna so zamenjali z večjimi enokrilnimi okni, s čimer so razbili simetrijo bogkovega kota, to pa onemogoča ustrezno prezentacijo.

Krušna peč ima neustrezen motiv pečnic (planika), pa tudi povsem nepotrebno je obdana s keramičnimi ploščicami. Pohištvo (dve garderobni omari, kredenca) "je izginilo, menda ga je odnesel brat za doto", je med smehom povedala informatorka. Sama je ohranila kolovrat, krtače za volno in šivalni stroj, "za spomin". Na terenu smo našli pretežno klopi

"Pradedek je bil mizar", je povedala informatorka na Urhu. Miza ima letnico 1850.

Foto: M. Podboj.

z naslonom (križnim ali paličnim), ki so ga pri Goričanovih nadomestili z lesenim stenskim opažem. Tradicionalno stensko okrasje v velikih hišah predstavljajo pretežno družinske fotografije, slike z nabožno vsebino, stenske ure, koledarji, česar pri Goričanovih ni zaslediti. Stensko dekoracijo predstavljajo priznanja, leseni stenski krožniki, transparenti z vinskimimi izreki ipd. Prvotno so bila tla v hiši lesena, stene so bile pobeljene z apnenim beležem, strop je bil prav tako lesen z osnovnim prečnim tramom, na katerem je bila letnica. Danes je na tleh sintetična imitacija "tiploda", stene so ometane z bavalitom, prav tako strop, ki ima dodane še dekorativne "slepe" tramove.

Zadrževanje v prostoru velike hiše je bilo pri Goričanovih pa tudi na drugih pohorskih domačijah različno. Ugotovili smo naslednje funkcije prostora:

- zadrževanje v prostoru ob uživanju hrane ali zaradi opravljanja drobnih opravil (preja, ročna dela, pletenje košev), ki so vezana na zimski čas;
- druženje ob posebnih priložnostih, predvsem praznikov letnega in življenjskega cikla ("tu smo imeli pare, nato smo pospravili in imeli sedmino", je povedala informatorka Marija Vernik);
- sezonsko bivanje (predvsem zimski čas ob krušni peči);

"Joj, kako se sveto držim", je ob pogledu na fotografijo rekla informatorka pri Kikerju v Gaberniku.

Foto: M. Podboj.

- bivanje glede na število družinskih članov in glede na odnos starejša - mlajša generacija. Kjer je na domačiji ostala ostarela generacija, je velika hiša opuščena in oživi le ob prihodu obiskov, "ko pridejo otroci".

Po pripovedovanju informatorka je Goričanova velika hiša predstavljala njeno spalnico, vse dokler se ni v sedemdesetih letih odselila. Najmlajša Goričanova generacija pa poudarja,

Na zaključni razstavi, 9. 7. 1995.

Foto: Tanja Hohnec.

da so se raje zadrževali v kuhinji kot v veliki hiši, "saj je bil ta prostor vedno tako velik in hladen." Kot že rečeno, so ga leta 1986 namenili obiskovalcem turistične kmetije, s čimer so občasno družinsko bivanje v prostoru popolnoma opustili in prenesli na kuhinjo. Treba je priznati, da se čustvena nenavezanost na prostor čuti pri njegovi opremi, ki ne izžareva družinskega življenja, domačnosti, kar občutimo ob vstopu v mnoge druge pohorske domačije, pač pa daje predstavo gostilniškega prostora s "kmečkimi" elementi, npr. krušno pečjo, ki, kot vemo, postaja skorajda obvezen element

vsake nove gostilne, tudi primestne ali mestne, ki želi imeti nostalgичno-romantično vzdušje podeželskega prostora. Tako nastaja zmeden pretok in transformacija nekaterih elementov dediščine s podeželja v mesto in obratno.

Z raziskavo, ki je sicer na predstavljen način etnološko redko obravnavana, smo opozorili na možnosti vključevanja določenega področja dediščine, ki bi jo z etnološkega vidika morala turistična dejavnost na podeželju vsekakor upoštevati. S takšnim pristopom bi našo dediščino ne le uspešno ohranjali, ampak tudi avtentično prezentirali.

Mateja Habinc

MUZEJSKA POLETNA DELAVNICA CELJE '95

V Celju je od 2. do 7. julija potekala Muzejska poletna delavnica Celje '95, na kateri je sodelovalo deset dijakin Gimnazije Celje-Center in I. Gimnazije Celje ter sedem študentk, in sicer štiri študentke zgodovine ter tri študentke etnologije. Mentorji in sodelavca delavnice, ki jo je organiziral Muzej novejšje zgodovine iz Celja, so bili zgodovinarji, sociologi in geografi iz omenjenega muzeja, Srednje tehniške šole Celje in Osrednje knjižnice Celje.

Delavnica je potekala v štirih skupinah, ki so obdelovale naslednje teme:

- Celjani - posamezniki kot vir za dokumentacijo življenja v Celju,
- Celjsko pokopališče Golovec - izdelava topografije,
- Prostorski razvoj mesta Celje skozi čas in
- Evidentiranje družabnih, prireditvenih in gostinskih prostorov v Celju.

Skupina, ki se je ukvarjala s prvo temo, je delala predvsem na terenu (z informatorji), pa tudi v celjskem arhivu in knjižnici, kot vse druge skupine.

V naslednji skupini so za celjsko pokopališče Golovec izdelali topografijo, kar pomeni, da so popisovali število, stanje, opremo grobov, izpisovali napise na nagrobnikih in iskali podatke o pokopališču po zgodovinskih virih.

Razvoj Celja skozi čas so raziskovali predvsem na terenu. Skupina je vsak dan prehodila, ocenila in pregledala določeno območje mesta, ob koncu delavnice pa izrisala karte urbanističnega razvoja Celja.

V skupini, ki je evidentirala družabne prireditvene in gostinske prostore v Celju, smo bile tri študentke etnologije in študentka zgodovine, vodila pa jo je mentorica Jasna Marinček, profesorica zgodovine in sociologije na Srednji tehniški šoli v Celju. Namen dela je bil ugotoviti, kateri so tisti objekti, ki izkazujejo kontinuiteto z obdobjem med obema svetovnima vojnama, s pomočjo informatorjev - na podlagi Vprašalnic ETSEO¹ - pa določiti njihove današnje značilnosti

s poudarkom na primerjavi družabnega življenja nekoč (s pomočjo zgodovinskih virov) in danes. Ker smo preučevali vse objekte mestnega jedra (z izjemami!) in ker smo imeli le štiri delovne dni časa, smo lahko - nepopolno - izpeljali le prvi del naloge. Drugi del naloge je zaradi mentoričine obravnave problema kot dodatnega, popestritvenega in nenujnega s fotografijami notranjosti objektov in njihove "etnološke" opreme postal le zanimivost ob predstavitvi dela na tiskovni konferenci.

Zadnji dan delavnice so skupine na tiskovni konferenci predstavile način svojega dela in rezultate, vodja Muzejske poletne delavnice Celje '95, Marija Počivavšek iz Muzeja novejšje zgodovine Celje, pa je napovedala tudi izid zbornika, ki naj bi rezultate dela predstavil širši javnosti še letošnjo jesen.

Večina udeležencev Muzejske poletne delavnice Celje '95 pred Muzejem novejšje zgodovine v Celju. Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Celje.

¹ Anka Novak in Janez Bogataj, Turizem. V: ETSEO. Vprašalnica 4. Ljubljana 1976, str. 61-91.